
КОВАЛЬЧУК В.І.,
доктор педагогічних наук,
доцент, заступник директора
Інституту післядипломної
педагогічної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ «ВОЛОНТЕРСТВО» В ГРОМАДСЬКО-АКТИВНИХ ШКОЛАХ м. КИЄВА

У статті розкрито сутність волонтерства і волонтерського руху в громадсько-активних школах. Подано механізм упровадження Міжнародних стандартів громадсько-активної школи та презентовано отримані результати з реалізації стандарту «Волонтерство» в експериментальних навчальних закладах міста Києва. Представлені індикатори та показники оцінки зазначеного стандарту.

Ключові слова: Громадсько-активна школа, Міжнародні стандарти громадсько-активної школи, волонтерство, волонтерський рух, дослідно-експериментальна робота; індикатори оцінки стандарту.

В статье раскрыта сущность волонтерства и волонтерского движения в общественно-активных школах. Представлен механизм внедрения Международных стандартов общественно-активной школы и представлены полученные результаты по реализации стандарта «Волонтерство» в экспериментальных учебных заведениях города Киева. Представленные индикаторы и показатели оценки указанного стандарта.

Ключевые слова: Общественно-активная школа, Международные стандарты общественно-активной школы, волонтерство, волонтерское движение, опытно-экспериментальная работа; индикаторы оценки стандарта.

The article reveals the essence of volunteerism and volunteers' movement in community schools. The mechanism of implementation of international standards for community schools has been described. The results of the implementation of "Volunteering" standard by experimental schools in Kyiv have been presented. The indicators and tools of standard assessment have been presented.

Key words: *community school, international standards for community school, volunteering, volunteerism, experimental work; indicators of standard assessment.*

На сучасному етапі розвитку нашої країни постає проблема недостатньої кількості висококваліфікованих фахівців, які б могли надавати послуги людям, що потребують допомоги збоку. Для вирішення даної проблеми необхідно вивчити реальні потреби різних верств населення, апробувати та розширити методики соціально-психологічної роботи, які допоможуть в реалізації цих проблем, підготувати висококваліфікованих спеціалістів, здатних професійно впроваджувати розроблені концепції і програми соціально-психологічної роботи [2].

Усвідомлення необхідності активної участі громадян та суспільства в подоланні труднощів відкриває нові можливості, а також сприяє розвитку нових громадських ініціатив. Позитивною тенденцією нашого часу є відродження громадянського руху, який характеризується участю громадян у зміні всіх аспектів життя країни. Наразі формуються нові стосунки в суспільстві, що дозволяє вирішувати багато проблем. Такий рух називають волонтерством, яке в сучасних умовах масштабно поширене у багатьох країнах світу і розглядається як глобальний процес об'єднання людей, котрі праг-

нуть зробити внесок на благо свого та світового співтовариства. Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. Суспільно-політичні зміни в Україні в останні роки призвели до сильного погіршення не тільки життя населення, а й багатьох державних систем. Тому волонтерська діяльність в Україні, в останні два роки стала масовою, що дозволяє говорити про неї, як про суспільне явище та як про важливу складову діяльності недержавних організацій і окремих людей.

Формування великого руху волонтерів – це один із важливих шляхів до продуктивної соціальної роботи в будь-якій державі. Зараз Україна проходить іспит на становлення європейської і правової держави. Відповідно і урегулюється волонтерська діяльність. У 2015 році прийнятий закон «Про волонтерський рух» [4], який наблизив правове регулювання волонтерської діяльності до світових та міжнародних стандартів розвитку волонтерства. На початку активного руху, більшість волонтерських ініціатив не виконували положення

діючого закону про волонтерську діяльність і тим самим перебували «поза законом». Прийняті законодавчі зміни дозволили фізичним особам бути самостійно долученими до волонтерства і не витрачати час на дотримання бюрократичних правил для заняття добровольчою діяльністю. Це сприяло залученню до волонтерства більш широкого кола осіб, а також вихованню в молоді таких якостей, як відповідальність, активність, залучення до благодійності, і як наслідок, згуртуванню та побудові довіри в суспільстві». Зокрема законом урегульовано понятійний апарат. Так, волонтерська діяльність визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги і є формою благодійної діяльності й ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості.

Волонтерами можуть бути фізичні особи, які добровільно здійснюють соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги.

Проте волонтерство – не нове явище в Українському суспільстві, а тому має місце на всіх суспільних рівнях. З 2003 року Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» впроваджується програма «Школа як осередок розвитку громади».

Діяльність у громадсько-активній школі спрямована на налагодження партнерських стосунків між школою та ресурсами громади. Серед напрямків роботи основними є надання освітніх, соціальних, оздоровчих послуг розвитку молодіжного руху, покращення процесу навчання, зміцнення зв'язків із родинами та відносин між школою та мешканцями громади. Реалізуючи

громадсько-активну модель, школи перетворюються на освітні та культурні центри, центри відпочинку для членів громади, постійно залучаючи нових партнерів, розширюючи спектр послуг для дітей, молоді, сімей та громад. Школа стає відкритою для громади щоденно. Така філософія позитивно впливає на самооцінку молоді й на розвиток громади в цілому.

Модель громадсько-активної школи (ГАШ) містить три взаємопов'язані компоненти: демократизація, партнерство, волонтерство.

Демократизація школи передбачає:

- організацію навчально-виховного процесу на основі демократичних принципів;
- усвідомлення всіма учасниками освітнього процесу того, що освіта здобувається для отримання досвіду і здійснюється через передачу досвіду;
- розвиток активної громадянської позиції;
- відкритість і співпраця, наголос на розвиток, спілкування і обмін ідеями.

Партнерство школи і місцевої громади:

- спрямовує ресурси школи на розвиток громади, громадянської самоорганізації і самоуправління;
- розвиває у школі та громаді традиції і практику громадянської активності;
- створює на місцевому рівні реальні структури громадянського суспільства і гарантує їхній стабільний розвиток.

Волонтерство:

- добровільний вибір, який відображає особистісні погляди і позиції;
- активна участь громадян у житті суспільства;

- сприяє покращенню життя і особистісному розвитку;
- сприяє більш збалансованому економічному і соціальному розвитку[7].

Як бачимо, волонтерство є одним із трьох компонентів моделі громадсько-активної школи, що діє в Україні. Її основна суть полягає в створенні організованої системи, що перетворює волонтерство на невід’ємну частину шкільного життя. Різниця між підходами громадсько-активних шкіл й інших шкіл, які проводять акції для громади, полягає в тому, що, на відміну від проведення окремих акцій, громадсько-активні школи пропонують організувати систему, яка заохочує не лише учнів, а й учителів, батьків, інших членів громади до волонтерської діяльності в мікрорайоні школи, районі, селищі, місті. Ця система сприяє тому, щоб людина стала активним членом своєї громади, щоб учні-волонтери ставали дорослими волонтерами. Батьки, вчителі та інші члени громади, залучені до волонтерських акцій, стають зразком того, як треба присвячувати свій час тому, що для них є дорогим і значущим, – це при-

родна і необхідна частина життя в демократичному суспільстві [6, с. 4].

На сьогодні в Україні розроблені теоретичні засади громадсько-активної школи та накопичено значний практичний досвід. У м. Києві в 15 навчальних закладах реалізується дослідно-експериментальна робота «Упровадження моделі громадсько-активної школи в умовах загальноосвітнього навчального закладу».

Мета дослідно-експериментальної роботи: розробка моделі громадсько-активної школи на базі загальноосвітнього навчального закладу –учасників експерименту. Кожна громадсько-активна школа розвивається по-своєму, тому що кожен навчальний заклад має свою визначену структуру, свій колектив, власні погляди дирекції та потреби місцевої громади. Незважаючи на це, всі громадсько-активні школи мають спільні характеристики.

Для того, щоб школа розвивалася як громадсько-активна, необхідно визначати переваги й труднощі в діяльності, досягнення й недоліки для подальшого покращання своєї діяльності. У цьому громадсько-активним школам допомагають Міжнародні

Таблиця 1.

Ключові індикатори оцінки стандартом «Волонтерство»

Індикатори розвитку	Рівні розвитку			
У нас є можливості для волонтерів серед учнів та дорослих (включаючи батьків) з різних соціальних груп				
Ми пропонуємо тренінги та підтримку нашим волонтерам				
Наші учні мають можливість ініціювати, розробляти та проводити волонтерську діяльність				
Наші волонтери мають можливість створити мережу з колегами в інших місцевостях/регіонах/країнах				
Ми проводимо моніторинг та оцінку нашої діяльності, щоб переконатися що вона є ефективною				
Коментарі				
Першочергові дії				

Індикатори розвитку	Рівні розвитку			
У нас є можливості для волонтерів серед учнів та дорослих (включаючи батьків) з різних соціальних груп:				
<i>щороку ми визначаємо план волонтерських ініціатив;</i>				
<i>у нас існує команда (наприклад, волонтерський центр), яка координує всю волонтерську діяльність;</i>				
<i>ми залуцаємо волонтерів різного віку та походження;</i>				
Ми пропонуємо тренінги та підтримку нашим волонтерам:				
<i>ми проводимо тренінги та семінари для волонтерів різного рівня;</i>				
<i>наші менеджери волонтерської діяльності постійно покращують свої знання та навички (залучення до волонтерства, координація діяльності волонтерів, мотивування, менеджерські навички);</i>				
<i>ми використовуємо різноманітні методи мотивування та заохочення волонтерів (спеціальні зустрічі, подарунки);</i>				
Наші учні мають можливість ініціювати, розробляти та проводити волонтерську діяльність:				
<i>учні нашої школи щороку приймають активну участь в розробці волонтерських ініціатив;</i>				
<i>наші учні вносять ідеї та пропозиції щодо волонтерської діяльності;</i>				
<i>ми підтримуємо ідеї учнів (конкурс волонтерських проєктів, тощо);</i>				
Наші волонтери мають можливість створити мережу з колегами в інших місцевостях/регіонах/країнах:				
<i>волонтери міста/регіону регулярно організують робочі зустрічі в нашій школі;</i>				
<i>наші волонтери приймають участь в спільних волонтерських ініціативах для кількох шкіл в місті/регіоні;</i>				
<i>наші волонтери презентують свій досвід на конференціях, зустрічах, форумах, тощо;</i>				
<i>ми маємо можливість обмінюватися досвідом (приймати участь) в волонтерських ініціативах в режимі on-line (через Інтернет).</i>				
Ми проводимо моніторинг та оцінку нашої діяльності, щоб переконатися що вона є ефективною:				
<i>ми збираємо інформацію різними способами (фокус-групи, опитувальники, анкети);</i>				
<i>ми використовуємо інформацію з різних джерел (телебачення, газети, опитування громадськості) для оцінки ефективності нашої діяльності;</i>				
<i>ми реагуємо відповідним способом у випадках, коли деякі ініціативи виявляються неефективними[6, с. 46-49].</i>			4	

стандарти якості діяльності ГАШ [5].

Стандарти громадсько-активних шкіл охоплюють такі сфери діяльності:

- лідерство;
- партнерство;
- соціальна інклюзія;
- послуги;
- волонтерство;
- навчання впродовж усього життя;
- розвиток громади;
- залучення батьків;
- шкільна культура;

Проведення самооцінки є ключовим елементом створення сильної та ефективної позиції школи. Цей процес складається з перегляду своїх можливостей, оцінювання та визначення досягнень. Самооцінка здійснюється відповідно до Міжнародних стандартів ГАШ. Специфіка самооцінювання громадсько-активних шкіл України в рамках проекту «Міжнародні стандарти якості діяльності громадсько-активної школи» дещо різниться від усталеної практики в Європі, наприклад, польського [1, с. 14-16], швейцарського [1, с. 11-14] чи британського досвідом [3] самооцінювання в школі. І не тільки відведеним часом (у нас це один день), а й процедурою. Наші безперечні переваги, а саме: можливість брати участь у самооцінюванні без спеціальних попередніх навчань усім охочим, зацікавленим проблемою, доступність і простота процедури та взаємна довіра учасників самооцінювання до наведених фактів – передбачають і певні ризики, а саме недостатню доведеність і велику суб'єктивність висловлювань учасників самооцінювання (відомо, що всяке оцінювання без конкретних кількісних критеріїв несе таку загрозу). Ці два найбільші огріхи адекватного оцінювання можуть стати і приводом до конфліктів в організації, а то й джерелом непорозумінь під час на-

ступного самооцінювання в разі, якщо складийого учасників буде іншим.

Використання стандартів ГАШ допомагає визначити переваги та недоліки кожного навчального закладу й організувати роботу щодо покращення результатів.

Зосередимо увагу на результатах, отриманих в ході реалізації дослідно-експериментальної роботи за стандартом «Волонтерство». Упроваджуючи цей стандарт ми помітили, що в учнів розвиваються почуття довіри та поваги до мешканців громади, що в свою чергу покращує співпрацю з членами громади, залучає їх до спільного волонтерства.

В процесі двох етапів самооцінювання раді громадсько-активної школи була запропонована анкета з переліком індикаторів, за якими вони мали визначити рівень розвитку волонтерства в школі (табл. 1).

Кожен індикатор оцінювався за чотирима рівнями: 1 - відсутність розвитку; 2 - початковий рівень; 3 - сильна позиція; 4 - відмінні результати; й охоплював групу питань, оцінювання яких визначало загальний рівень кожного індикатора. Нижче подано детальний зміст анкети.

Працюючи з анкетою, кожний учасник групи коментує своє бачення оцінки та надає коментарі щодо покращення тих чи інших індикаторів, додає свої індикатори.

Всі отримані дані зводяться в узагальнену таблицю і вираховується середній результат по стандарту. Нижче, на діаграмі, подано узагальнені дані I та II етапів самооцінювання.

Як бачимо з діаграми, показники зросли в кожному навчальному закладі і коливаються на рівні 2.7 - 4, що значно перевищує початкові показники.

Отримані результати визначають рівні пріоритетності:

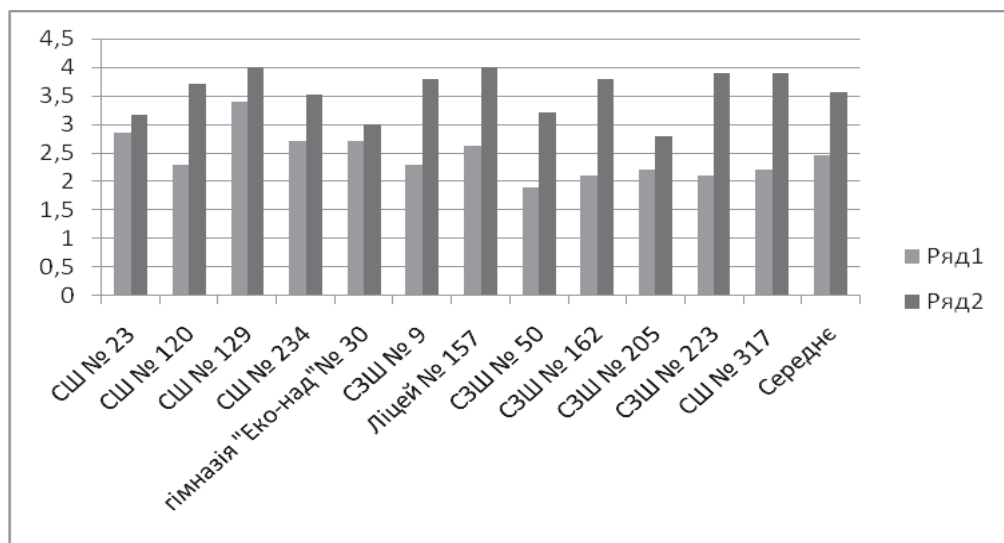

Рис. 1. Результати I та II етапів самооцінювання за стандартом «Волонтерство».

Таблиця 2.
Зміст плану дій

Стандарт	Наші дії	Рівень пріоритетності 1-3	Відповідальний	Кінцевий термін реалізації	Необхідні ресурси та підтримка
Лідерство					
Партнерство					
Соціальна інклюзія					
Послуги					
Волонтерство					
Навчання впродовж усього життя					
Розвиток громади					
Залучення батьків					
Шкільна культура					

- 1 – найвищий пріоритет;
- 2 – пріоритет на цей рік;
- 3 – пріоритет на наступний рік;
- 4 – задоволеність нашою роботою.

На основі отриманих результатів розробляється план дій (табл. 2). План

дій – це огляд того над чим школа буде працювати зараз, в цьому році та в наступному році.

Міжнародні стандарти ГАШдо-помагають школам визначити в своїй діяльності сильні та слабкі сторони,

виявити потреби учнів в навчанні, активізувати роботу з різними партнерськими організаціями та зацікавленими особами щодо спільної співпраці, оцінити роботу з громадою, визначити загальні принципи діяльності та послуг, які можна надавати на базі школи. Використовуючи стандарти самооцінки, оцінено рівень розвитку школи та визначено пріоритети

майбутніх дій, створено умови щодозалучення громади (батьків, дітей, мешканців) до програм, спрямованих на вирішення проблем і задоволення потреб, демократизовано процес управління через залучення батьків до процесу прийняття рішень щодо якості освіти їхніх дітей та участі у житті школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баумгартнер-Шаффер М., Бруднік Е., Фіалковська Е., Кендрацька-Фельдман Е., Обчарська Б., Зелінська М., Шиян Р. Самооцінювання в школі / За ред. Е. Толвінської-Круліковської. – Львів: Літопис, 2011. – 186 с.
2. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери. Зб. мат. – К.: БТ «Джерело», 2000.
3. Гопкінз Д. Оцінювання для розвитку школи. – Львів: Літопис, 2003. – 256 с.
4. Закон України “Про волонтерську діяльність” (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 5073-VI від 05.07.2012, ВВР, 2013, № 25, ст.252 № 246-VIII від 05.03.2015) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/закон%20України%20про%20волонтерську%20діяльність>.
5. Міжнародні стандарти якості діяльності громадсько-активної школи / Програма «Школа як осередок розвитку громади». – Київ: ВФ «Крок за кроком», 2010. – 44 с.
6. Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство: навчально-методичний посібник / Товкало М.Я. Під заг. ред. Даниленко Л.І., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плянди», 2014. – 52 с.
7. Школа, як осередок розвитку громади. Видання. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ussf.kiev.ua/scdeditions/>